

ВІРА ВІКТОРІВНА ПРОТОПОПОВА

(до 80-річчя вченої)



У 2013 році провідному українському вченому-ботаніку, доктору біологічних наук, професору, лауреату премії НАН України імені М.Г. Холодного, почесному члену Українського ботанічного товариства, провідному науковому співробітнику Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України, чарівній жінці Вірі Вікторівні Протопоповій виповнилося 80 років від дня народження та 55 років наукової діяльності.

Віра Вікторівна народилася 2 березня 1933 року в місті Харкові. Навчалася на біологічному факультеті Київського державного університету імені Тараса Шевченка (1952–1957), по закінченні якого працювала молодшим науковим співробітником Ботанічного саду імені академіка О.В. Фоміна цього вузу. З 1958 року й дотепер наукова діяльність Віри Вікторівни пов'язана з відділом систематики та флористики судинних рослин Інституту ботаніки. Серед наукових інтересів ученої головне місце посідає синантропна флористика: в 1966 році вона захистила кандидатську дисертацію на тему «Адвентивные растения Лесостепи и Степи Украины», а в 1989 — докторську «Синантропная флора Украины», які на той час були найменш дослідженими.

© І.А. ТИМЧЕНКО, Т.В. ВАСИЛЬЄВА, 2013

У кандидатській дисертації В.В. Протопопова вперше встановила видовий склад адвентивних рослин лісостепової та степової зон України, реконструювала шляхи появи й поширення занесених рослин в історичному аспекті, встановила тісний зв'язок адвентизації флори з господарським освоєнням території і розвитком соціально-економічних відносин України. У 1973 році ці оригінальні матеріали були опубліковані окремою монографією «Адвентивні рослини Лісостепу і Степу України».

Продовжуючи флористичні дослідження, Віра Вікторівна здійснила численні експедиції в різні куточки України, збрала багатий гербарний матеріал для флористичних зведень, а розвиваючи й узагальнюючи свої напрацювання в галузі синантропної флористики, підготувала й успішно захистила докторську дисертацію, основні положення якої стали базою вже класичної монографії «Синантропная флора Украины и пути ее развития» (1991). Це — узагальнююче зведення про антропофільний елемент флори України, де автор уперше виділила й проаналізувала синантропну фракцію флори, визначила її характерні риси й регіональні особливості, виокремила та здійснила аналіз авто- та алохтонної фракцій синантропної флори, запропонувала новий варіант флорогенетичної класифікації адвентивних рослин, особливості натуралізації адвентивних видів, а також запропонувала заходи, спрямовані на обмеження поширення синантропних видів. В.В. Протопопова висунула й обґрунтувала також гіпотезу про існування порога видової різноманітності синантропних флор та отримала числовий показник, який можна використовувати для оцінки екологічного стану різних регіонів. Вона запропонувала оригінальне трактування походження деяких вузьколокальних ендеміків від археофітів, що відкриває новий аспект у вивченні вузьколокального ендемізму у флорах антропогенно трансформованих територій. Викладені в цій праці теоретичні й методологічні розробки визначили перспективу подальшого розвитку всіх досліджень синантропної флори в Україні, знайшли загальне визнання та практичне застосування. За цикл робіт «Теоретичні та прикладні аспекти природної диференціації і синантропізації спонтанної флори України» (1997) В.В. Протопоповій присуджено премію НАН України імені М.Г. Холодного.

Особлива увага вченої нині привернута до важливої екологічної проблеми сучасності, яка набула глобального рівня, — фітоінвазій. Спільно з колегами з Інституту ботаніки НАН України, Чернівецького, Одеського, Кам'янець-Подільського національних університетів, Нікітського ботанічного саду — Національного наукового центру НААН України та інших установ вона вивчає особливості інвазійних видів, інвазіабельність рослинних угруповань, роль трансформерів у регіональних флорах Причорномор'я, Буковинського Передкарпаття, Південного берега Криму, Придніпров'я, синантропізації об'єктів природно-заповідного фонду та екомережі, урбанофлор. На основі результатів досліджень динаміки адвентивізації флори за 150 років В.В. Протопопова спільно з колегами запропонувала робочий варіант Національної стратегії контролю неаборигенних видів рослин в Україні (Протопопова, Мосякін, Шевера, 2002, 2003).

Відомі й таксономічні опрацювання В.В. Протопопової таких складних і цікавих груп рослин, як *Polypodiophyta*, *Lycopodiophyta*, *Equisetophyta*, *Orchidaceae*, *Asteraceae* (*Bidens* L., *Helianthus* L., *Xanthium* L. та ін.) для флористичних зведень — «Визначник рослин України» (1965), «Бур'яни України» (1970), «Флора европейской части СССР» (1976, 1979, 1981, 1994), «Визначник рослин Українських Карпат» (1977), «Хорология флоры Украины» (1986), «Определитель высших растений Украины» (1987, 1999), «Екофлора України» (2000).

До числа наукових інтересів ювіляра входять також проблеми охорони рослинного світу. Віра Вікторівна — один з активних авторів та учасників підготовки видань «Червоної книги України» (1978, 1996, 2009) і «Червоної книги Азовського регіону» (2012). Велику увагу вона завжди приділяє пропа-

ганді доконечної потреби охорони рослинного світу. Її високий професіоналізм, захопленість ботанікою й рідною природою в поєднанні з неабияким поетичним талантом, художнім баченням навколишнього світу відобразилися в цілій низці науково-популярних праць, написаних у співавторстві з Т.Л. Андрієнко, Б.В. Заверухою, С.С. Морозюк, Л.С. Пановою: «Альбом з ботаніки» (1979, 2006), «Охраняемые растения Украины» (1983), «Степові рослини» (1983), «Трав'янисті рослини» (1986), «Весняні рослини» (1987), «Рослини-мандрівники» (1989), «Трав'янисті рослини України» (2007), «Весняні рослини України» (2007). Ці праці розраховані передусім на молодь — студентів вищих навчальних закладів і учнів загальноосвітніх шкіл, а також усіх тих, хто цікавиться чарівним світом рослин і вболіває за його збереження.

Віра Вікторівна Протопопова заслужено визнана провідним спеціалістом-ботаніком не лише в Україні, але й за кордоном; вона постійний, безвідмовний, доброзичливий консультант, наставник, порадник і помічник багатьох молодих науковців. За керівництва вченої успішно виконані й захищені три кандидатські та одна докторська дисертації. Її вирізняють висока працьовитість, азарт дослідника, суворість ученого і ліричність поета, вміння дискутувати й відстоювати свої погляди, а також повага, доброта до інших і вимогливість до себе.

І сьогодні Віра Вікторівна Протопопова продовжує активно працювати, передавати свій науковий і життєвий досвід молодим ученим. Колеги та друзі щиро вітають Віру Вікторівну з ювілеєм і бажають їй щастя, міцного здоров'я, довголіття та нових наукових здобутків.

Многая і благая літа, дорога Віро Вікторівно!

І.А. ТИМЧЕНКО, Т.В. ВАСИЛЬЄВА